

Marek Rocki

Instytut Rozwoju Gospodarczego, Kolegium Analiz Ekonomicznych, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie,

<https://orcid.org/0000-0001-9705-5726>, roma@sgh.waw.pl

O zjawisku spadku względnych zarobków absolwentów

The phenomenon of declining relative earnings of graduates

Streszczenie

Wśród wielu danych udostępnianych przez ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych znajdują się względne wskaźniki zarobków, zdefiniowane jako zarobki absolwentów odniesione do zarobków średnich w powiatach ich zamieszkania. Analiza danych dla roczników 2014–2017 wskazuje, że dla pewnych grup absolwentów, pomiędzy pierwszym a piątym rokiem od ukończenia studiów, występuje zjawisko spadku względnych wynagrodzeń. W artykule przedstawiono wyniki badań wskazujących, że zjawisko to w znaczącym stopniu dotyczy absolwentów niestacjonarnych studiów w uczelniach niepublicznych, a w znikomym – absolwentów uczelni publicznych. Przedstawiono także zróżnicowanie tego zjawiska w skali województw oraz według dziedzin nauki, do których przyporządkowano kierunki studiów.

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, ekonomiczne losy absolwentów, wynagrodzenia absolwentów.

JEL: I23, J24, J31

Abstract

Among the many data provided by the nationwide system for monitoring the economic fate of graduates are relative earnings indicators defined as graduates' earnings compared to the average earnings in the counties of their residence. Data for the years 2014–2017 show that for certain groups of graduates, there is a decline in relative wages between the first and fifth year after graduation. The article presents analyzes indicating that this phenomenon applies to a significant extent to graduates of part-time studies at non-public universities, and to a negligible extent to graduates of public universities. The diversity of this phenomenon in voivodeships and according to the fields of science to which the fields of study were assigned was also presented.

Keywords: higher education, economic fate of graduates, graduates' salaries.

JEL: I23, J24, J31

1. Wprowadzenie

Monitorowanie karier zawodowych absolwentów jest jednym z domyślnych zadań instytucji szkolnictwa wyższego poszukujących informacji mających wspomóc dostosowanie programów i metod kształcenia do potrzeb rynku pracy. W Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668, art. 352) zadanie to zostało przypisane ministrowi¹. Opracowanie i wykonanie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów (dalej: system ELA) Ministerstwo Edukacji i Nauki powierzyło zaś Ośrodkowi Przetwarzania Informacji – Państwowemu Instytutowi Badawczemu.

Od roku 2017 rezultaty tego monitoringu publikowane są corocznie. Wśród wielu udostępnianych² informacji znajdują się dane o przeciętnych wynagrodzeniach absolwentów, a także o wartościach względnego wskaźnika zarobków (WWZ) – zdefiniowanego jako wartość zarobków przeciętnego absolwenta w stosunku do zarobków w jego powiecie zamieszkania³. Analiza danych z systemu ELA wskazuje, że dla pewnych grup absolwentów występuje zjawisko spadku wartości tego wskaźnika pomiędzy pierwszym a piątym rokiem od ukończenia studiów (Rocki, 2023). Jest to jednak sprzeczne z ogólną tendencją poprawiania się sytuacji absolwentów na rynku pracy (tamże), a także z teorią wzrostu kapitału ludzkiego w miarę upływu czasu (por. Kozioł, 2015).

Spadek względnych zarobków oznacza, że średnie bezwzględne zarobki w powiatach zamieszkania absolwentów wzrosły bardziej niż wynagrodzenia badanych absolwentów. Może to wynikać z akceptowania gorszych warunków płacowych w sytuacji – powodowanej różnymi czynnikami – niskiej zatrudnialności w powiązaniu z inflacją (por. Majchrowska, 2022). Niska zatrudnialność może mieć z kolei związek z przededukowaniem (por. Palczyńska, 2020; Wincenciak, 2016) i prowadzić do wykorzystywania systemu ubezpieczeń społecznych (por. Radzikowski, 2020). Przyczyną spadku względnych zarobków nie może być sama inflacja, gdyż zjawisko dotyczy małej liczby absolwentów.

Celem opracowania jest próba diagnozy wspomnianego wyżej zjawiska spadku względnego wskaźnika zarobków pomiędzy pierwszym a piątym rokiem od uzyskania dyplomów. Zweryfikowane zostaną następujące hipotezy dotyczące jego możliwych przyczyn:

Hipoteza 1: Jeśli przyjmiemy, że kandydaci na studia, po określeniu oczekiwanej wiedzy i umiejętności (czyli kierunku lub typu kierunku studiów) racjonalnie podejmują decyzje o wyborze trybu i miejsca studiów, kierując się przewidywanymi kosztami studiowania, a uczelnie mają selektywne systemy rekrutacji (tj. wybierają najlepszych spośród kandydatów), to w przypadku kierunków „popularnych” (czyli prowadzonych przez wiele uczelni i mających wielu kandydatów) na studiach niestacjonarnych we wszystkich uczelniach oraz na studiach stacjonarnych w uczelniach niepublicznych studiują ci, którzy mieli słabsze wyniki podczas rekrutacji

¹ Było to też przypisane ministrowi w Ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2005 nr 164 poz. 1365, art. 12) po jej nowelizacji dokonanej w 2011 r. (art. 13b).

² Poprzez stronę internetową: www.ela.nauka.gov.pl.

³ Formalna definicja WWZ zostanie przedstawiona w dalszej części tekstu.

lub przewidywali, że ich wyniki będą słabsze w porównaniu z innymi kandydatami (tzw. autoselekcja kandydatów). Powoduje to, że pomimo potencjalnie możliwej wyższej edukacyjnej wartości dodanej, oferowanej przez uczelnie niepubliczne, ich absolwenci są – ogólnie rzecz biorąc – gorzej oceniani przez rynek pracy niż absolwenci studiów stacjonarnych uczelni publicznych.

Hipoteza 2: Spadek względnych wynagrodzeń występuje w województwach charakteryzujących się wyższym poziomem rozwoju (Bożek i in., 2022);

Hipoteza 3: Istnieje związek zjawiska spadku WWZ z dziedziną nauki, do której przyporządkowano kierunek studiów.

2. Przegląd literatury

Omawiany problem spadku względnych zarobków absolwentów ma związek z procesami tranzytji, czyli przechodzenia z systemu edukacji na rynek pracy. Z pojęciem tranzytji związana jest szeroko poruszana w literaturze zatrudnialność absolwentów. Chociaż nie ma ona ogólnie przyjętej definicji (przeгляд takich definicji podają Pauceanu i in., 2020), można przyjąć, że jest to zdolność do zdobycia i utrzymania satysfakcjonującego zatrudnienia lub zdolność do adaptowania się do potrzeb rynku pracy (por. Pool, Sewell, 2007), a mierzyć można ją czasem poszukiwania pracy i rynkową wyceną kwalifikacji. Spadek względnych wynagrodzeń (i ogólniej problemy z zatrudnialnością) można wiązać z sytuacją na rynku pracy lub z charakterystyką procesu edukacji. Brown i in. (2002) twierdzą, że zatrudnialność jest cechą rynku pracy, a nie indywidualnych zdolności. Losy absolwentów można wiązać z poziomem rozwoju województw (Rocki, 2023), niedopasowaniem profilu kształcenia do potrzeb w połączeniu z niską mobilnością (Rocki, 2022), nadużywaniem systemu ubezpieczeń społecznych (Radzikowski, 2020) albo jakością wykształcenia nieodpowiadającą wymaganiom pracodawców (por. Wincenciak, 2016). Zatrudnialność absolwentów jest też jednym z czynników wziętych pod uwagę w analizie efektywności edukacji wyższej krajów UE w pracy Błażkovej i Staňkovej (2023).

Interesującym źródłem danych dotyczących zatrudnienia i wynagrodzeń są dane administracyjne. Analiza literatury wskazuje jednak, że nie jest to źródło powszechnie wykorzystywane. Gierańczyk i Ziółkowski (2022) wykorzystywali dane z ZUS i KRUS w toku prac eksperymentalnych mających wskazać możliwości analityczne. W omawianym zakresie publikacje wykorzystujące dane administracyjne z ZUS dotyczą absolwentów konkretnych uczelni, typów uczelni, kierunków studiów lub typów tych kierunków. Przykładowo: Wysocka, Wierzejski (2018) przeanalizowali dane dotyczące absolwentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Pietrzak, Khovrak (2019) – absolwentów kierunków rolniczych, Pietrzak (2022) – logistyki, Zajac i in. (2017) – kierunków STEM. Dane z systemu ELA wykorzystywane były także w badaniach efektywności szkolnictwa wyższego przez Brzezickiego (2020) oraz Pietrzaka i Barana (2018). Zagadnienie tranzytji jest przedmiotem interesujących analiz, wykorzystujących jednak badania ankietowe, czego przykład stanowią prace Baana (2024) – opisującego przypadek Belgii i Holandii, a także Allena i in. (2009) oraz Wolbersa (2007) – na temat wybranych krajów UE. W Polsce również

więcej publikacji związanych jest z ogólnymi rozważaniami o procesie tranzycji (por.: Gajderowicz i in., 2012; Piróg, 2013; Pacuska, 2014).

Podsumowując, można stwierdzić, że pomimo upływu kilku lat od momentu wdrożenia systemu ELA, umożliwiającego wykorzystanie danych administracyjnych, literatura wskazująca na stosowanie danych z monitoringu prowadzonego przez ministra nie jest liczna. W literaturze dominują opracowania posługujące się badaniami ankietowymi, które – jak piszą Jasiński i in. (2015) – obarczone są licznymi wadami⁴. Z drugiej strony opracowania wykorzystujące te dane nie znajdują znaczącego odniesienia w literaturze zagranicznej ze względu na ich unikatowy charakter.

3. Źródło danych i metoda analiz

Źródłem danych do analiz jest ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów. Dane do tego systemu pochodzą z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz systemu POL-on i mają charakter administracyjny. Obecnie (przełom 2023/2024 roku) system obejmuje dane o 2 711 434 absolwentach z lat 2014–2021, w tym 1 415 930 z lat 2014–2017, o których można pozyskać informacje z pięciu kolejnych lat na rynku pracy⁵. Podstawowym podmiotem, dla którego są gromadzone i udostępniane informacje, jest grupa osób, która w danym roku otrzymała dyplom ukończenia studiów w pewnej uczelni i jej jednostce organizacyjnej na danym kierunku, określonym stopniu studiów i w konkretnym trybie studiów. Trzeba podkreślić, że choć gromadzone dane dotyczą wszystkich absolwentów wszystkich polskich uczelni zarejestrowanych w ZUS, to dla zachowania anonimowości nie są udostępniane informacje o grupach liczących mniej niż 10 osób. Dla analiz danych z systemu ELA istotne jest to, że dane ZUS nie zawierają informacji o wykonywanym zawodzie. Tak więc nie można stwierdzić, czy istnieje związek między kierunkiem ukończonych studiów a wykonywaną pracą.

W analizach pominięto grupy, dla których nie były dostępne dane o wartościach WWZ w pierwszym lub piątym roku od uzyskania dyplomów⁶. Pominięto także grupy, w których udział absolwentów zarejestrowanych w ZUS był mniejszy niż 60%⁷.

⁴ Jasiński i in. (2015) wskazują na niedokładność odpowiedzi, kłopoty z odtwarzaniem faktów z przeszłości oraz drastycznie obniżoną zwrotność ankiet. W przypadku badań losów absolwentów szczególnie ta ostatnia przyczyna ma wpływ na możliwości wnioskowania statystycznego ze względu na brak reprezentatywności.

⁵ Analizowano te właśnie roczniki, gdyż przyjęto założenie, że o ile dane o zarobkach i czasie poszukiwania pracy w pierwszym roku istotnie zależą od prestiżu uczelni, która wydała dyplom, to w piątym roku odzwierciedlają rynkową (dokonaną przez pracodawców) wycenę wiedzy i umiejętności absolwentów, w tym umiejętności dostosowania się do oczekiwań pracodawców.

⁶ Pominięto także mało liczne grupy absolwentów: Społecznej Akademii Nauk z Londynu (większość z nich nie jest zarejestrowana w ZUS), Politechniki Warszawskiej, którzy ukończyli studia, nie mając przypisanego kierunku, oraz Uniwersytetu Warszawskiego, którzy kończyli w 2014 r. kierunek ekonomia jako studia jednolite magisterskie (a więc ze znacznym opóźnieniem w stosunku do planowego czasu studiów).

⁷ Taki próg stosowany był w innych opracowaniach wykorzystujących dane z systemu ELA (por. Rocki, 2021), a jak wskazują badania, grupy, w których udział osób zarejestrowanych ZUS

Z wymienionych powodów prezentowane dalej analizy obejmują 27 579 grup absolwentów liczących 1 363 885 osób zarejestrowanych w ZUS, a więc 92,47% ogółu absolwentów z lat 2014–2017.

Wśród kilkuset wskaźników wyznaczanych w systemie ELA syntetycznymi wskaźnikami charakteryzującymi losy absolwentów na rynku pracy są⁸:

- względny wskaźnik zarobków (WWZ), obliczany w taki sposób, że dla każdego absolwenta wyznacza się proporcje jego średnich zarobków względem średnich zarobków w jego powiecie (powiatach) zamieszkania⁹ w okresie objętym badaniem. Wartość wskaźnika umieszczanego w raportach ELA jest równa średniej z tych proporcji. Wartości większe niż 1 oznaczają, że wynagrodzenia absolwentów danej grupy absolwentów są większe niż przeciętne¹⁰;
- względny wskaźnik bezrobocia (WWB), obliczany w taki sposób, że dla każdego absolwenta wyznacza się proporcję indywidualnego ryzyka bezrobocia do średniej rejestrowanego bezrobocia w jego powiecie zamieszkania (powiatach – jeśli zmieniał miejsce zamieszkania) w okresie objętym badaniem. Wartość wskaźnika prezentowanego w raportach ELA jest równa średniej z tych proporcji. Ryzyko bezrobocia w systemie ELA zdefiniowane jest jako średni procent liczby miesięcy – po miesiącu od uzyskania dyplomu – w czasie których absolwenci byli zarejestrowani jako bezrobotni. Wartości WWB mniejsze niż 1 oznaczają, że ryzyko bezrobocia absolwentów danej grupy absolwentów jest mniejsze niż przeciętne. Zerowa wartość WWB oznacza, że żaden z absolwentów w badanym okresie nie zarejestrował się jako bezrobotny.

Analiza danych ogólnopolskich dla absolwentów roczników 2014–2017, zawartych w tabeli 1, wskazuje, że w ciągu pięciu lat od ukończenia studiów zachodzą pozytywne zmiany w sytuacji absolwentów na rynku pracy. Polegają one na zmniejszaniu się WWB, czyli względnego zagrożenia bezrobociem (nie dotyczy to jedynie absolwentów studiów I stopnia), lub zwiększaniu względnego zarobków (WWZ) albo na zachodzeniu obu tych zjawisk jednocześnie.

nie przekracza 60%, stanowią łącznie znikomą część ogółu absolwentów, a zatem związane z nimi informacje nie wpływają na wyniki analiz. Mały udział absolwentów zarejestrowanych w ZUS z reguły związany jest z wydawaniem dyplomów poza Polską (np. wileński wydział Uniwersytetu w Białymstoku) lub dyplomami uzyskiwanymi w Polsce przez obcokrajowców.

⁸ Definicje i sposób obliczania wskaźników znajdują się w strefie eksperta na stronie: www.ela.nauka.gov.pl, por. *Materiały informacyjne na temat zasobów udostępnianych w ramach szóstej edycji ogólnopolskiego systemu monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych (ELA)*, s. 26, 28.

⁹ Jak wskazują twórcy systemu ELA miejsce zamieszkania identyfikowane jest na podstawie trzech pierwszych cyfr kodu pocztowego. W większości przypadków w ten sposób możliwe było ustalenie powiatu zamieszkania (płacenia składek ZUS), zaś w pozostałych przypadkach odtworzono obszar zamieszkania obejmujący kilka pobliskich powiatów.

¹⁰ Należy tu dodać, że odniesienie wynagrodzeń absolwentów do wynagrodzeń przeciętnych w danym roku w powiatach ich zamieszkania oznacza, iż w analizach pomijalny jest problem inflacji.

Tabela 1.

Wartości względnych wskaźników bezrobocia i zarobków dla pierwszego i piątego roku od uzyskania dyplomów absolwentów roczników 2014–2017

Rok uzyskania dyplomów	Poziom studiów ¹¹	WWB		WWZ	
		rok po ukończeniu studiów	pięć lat po ukończeniu studiów	rok po ukończeniu studiów	pięć lat po ukończeniu studiów
2014	I	0,55	0,62	0,61	0,9
2014	II	1,02	0,52	0,7	0,98
2014	JM	0,98	0,55	0,61	1,06
2015	I	0,54	0,64	0,64	0,92
2015	II	0,99	0,53	0,72	0,98
2015	JM	0,94	0,56	0,62	1,06
2016	I	0,53	0,66	0,63	0,89
2016	II	0,98	0,5	0,74	0,98
2016	JM	0,96	0,55	0,64	1,11
2017	I	0,53	0,55	0,65	0,91
2017	II	0,96	0,42	0,77	0,99
2017	JM	1,01	0,53	0,64	1,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

Jak jednak wskazano w kategoryzacji kierunków studiów (Rocki, 2023) dla roczników 2014–2017, pewną liczbę grup absolwentów obejmuje spadek wartości wskaźnika względnych zarobków w ciągu pięciu lat od roku ukończenia studiów¹².

Analizy przeprowadzone na potrzeby niniejszego opracowania wskazują m.in., że zjawisko spadku względnych wynagrodzeń dotyczy przykładowo absolwentów: energetyki z Politechniki Poznańskiej (17 osób, rocznik 2017, studia niestacjonarne I stopnia), dla których wartość WWZ z 1,75 spadła do 1,25, budownictwa PWSZ w Kaliszu¹³ (26 osób, rocznik 2017, studia niestacjonarne I stopnia), w przypadku których WWZ z 2,04 spadł do 0,90, oraz architektury Wyższej Szkoły Ekologii i Zarządzania w Warszawie (17 osób, rocznik 2015, studia stacjonarne II stopnia), dla których wartość wskaźnika z 0,75 spadła do 0,45¹⁴. W analizowanych rocznikach

¹¹ W systemie ELA jednolite studia magisterskie (w tej tablicy i dalej) nazywane są poziomem studiów.

¹² Przeciętna liczebność takich grup jest mniejsza niż dla wszystkich grup absolwentów roczników 2014–2017 (odpowiednio: 23,77 i 51,34 osób).

¹³ Tu i dalej stosowane są nazwy uczelni zaczerpnięte z systemu ELA oraz ogólnie przyjęte skróty nazw uczelni.

¹⁴ W kategoryzacji zaproponowanej w przywołanym artykule są to odpowiednio grupy z kategorii L→L, L→G, G→G. Jak wynika z tych przykładów, spadek względnych zarobków nie zawsze oznacza

absolwentów zjawisko spadku względnego wskaźnika zarobków dotyczy łącznie 25 226 osób z 1063 grup.

Jednak dla 108 grup absolwentów (liczących 1737 osób) spadek WWZ wiązał się z bezwzględny spadem średnich zarobków.

Przykładowo: dla 12 absolwentów historii Uniwersytetu Warszawskiego (studia niestacjonarne I stopnia, rocznik 2014) średnie wynagrodzenia z 8193,09 PLN spadły do 4108,96 PLN, dla 11 absolwentów filologii polskiej Uniwersytetu Śląskiego (studia stacjonarne I stopnia, rocznik 2015) był to spadek z 6609,57 do 3486,22, dla 11 absolwentów pedagogiki Krakowskiej Akademii Frycza Modrzewskiego (studia stacjonarne II stopnia, rocznik 2014) z 4977,67 do 2563,52, dla 16 absolwentów towaroznawstwa Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (studia niestacjonarne II stopnia, rocznik 2014) przeciętne wynagrodzenia spadły z 7211,20 do 3961,51, a dla 25 absolwentów prawa Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu w Gdyni (studia jednolite magisterskie, niestacjonarne, rocznik 2016) był to spadek z 6249,67 na 3961,51.

Przywołane przykłady potwierdzają występowanie wskazanego zjawiska i uzasadniają podjęcie próby jego diagnozy, w tym weryfikacji sformułowanych wcześniej hipotez.

Jako metodę analiz przyjęto porównanie struktury absolwentów (czyli częstości występowania ilustrowanej tablicą wielorozdzielczą) należących do grup, których dotyczy spadek względnego wynagrodzenia, ze strukturą ogółu absolwentów badanych roczników. W związku z celem analiz, jakim jest zweryfikowanie sformułowanych wcześniej hipotez, struktury te będą konstruowane, po pierwsze, ze względu na poziom i tryb studiów oraz typ własności uczelni, po drugie, według listy województw, w których działają uczelnie¹⁵, a po trzecie, ze względu na dziedziny nauki, do których przyporządkowano kierunki studiów.

Trzeba podkreślić, że z punktu widzenia wnioskowania statystycznego nie mamy tu do czynienia z próbami statystycznymi¹⁶, gdyż porównane zostaną rozkład pewnej cechy statystycznej w populacji generalnej (ogół absolwentów roczników 2014–2017, dla których dostępne są dane) z rozkładem tej cechy w części tej populacji.

4. Wyniki

4.1. Wyniki analiz dla stopni i trybów studiów

Informacje zawarte w tabelach prezentowanych w tej części opracowania dotyczą struktury wyróżnionych grup absolwentów według stopnia, trybu studiów oraz z podziałem na uczelnie publiczne i niepubliczne (tj. liczby umieszczone w tabeli sumują się do 100%).

przesunięcie do „niższej” kategorii.

¹⁵ Pomijamy tu świadomie mierzone w systemie ELA zmiany miejsca podejmowania pracy w stosunku do miejsca studiowania. Wynika to z charakteru wskaźników WWZ odnoszących zarobki absolwentów do zarobków średnich w ich miejscach zamieszkania.

¹⁶ Dane w systemie ELA są danymi administracyjnymi, co w istotny sposób odróżnia badania prowadzone na ich podstawie od ankietowych badań losów absolwentów.

Dane zawarte w tabeli 2 przedstawiają strukturę absolwentów roczników 2014–2017, natomiast w tabeli 3 – strukturę dla 1089 grup (liczących łącznie 25 881 osób, czyli 1,83% analizowanych absolwentów), których dotyczy zjawisko spadku WWZ.

Tabela 2.

Struktura absolwentów roczników 2014–2017

Uczelnie	Stopień studiów	Studia	
		stacjonarne	niestacjonarne
niepubliczne	I	1,98%	10,95%
	II	0,44%	8,24%
	JM	0,36%	0,55%
publiczne	I	34,08%	7,09%
	II	22,39%	9,24%
	JM	3,65%	1,02%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

Tabela 3.

Struktura absolwentów roczników 2014–2017 z grup, których dotyczy spadek WWZ

Uczelnie	Stopień studiów	Studia	
		stacjonarne	niestacjonarne
niepubliczne	I	2,58%	31,15%
	II	1,29%	13,84%
	JM	0,21%	3,07%
publiczne	I	6,99%	13,93%
	II	5,52%	16,44%
	JM	3,88%	1,09%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

Jak wynika z zestawienia tabel 2 i 3, zjawisko spadku WWZ związane jest głównie z absolwentami studiów niestacjonarnych w uczelniach niepublicznych (stanowią oni 48,06% absolwentów, których dotyczy spadek WWZ, podczas gdy wśród ogółu absolwentów jest ich 19,74%), a w małej części dotyczy absolwentów studiów stacjonarnych I i II stopnia uczelni publicznych (odpowiednio 16,39% w porównaniu z 60,12%). Także w przypadku uczelni publicznych widoczny jest większy niż proporcjonalny udział absolwentów studiów niestacjonarnych dotkniętych spadkiem WWZ, gdyż stanowią oni 31,46% w tej grupie, podczas gdy wśród

ogółu absolwentów – 17,35%. Warto dodać, że absolwenci studiów stacjonarnych uczelni niepublicznych stanowią jedynie 2,78% ogółu absolwentów, ale w tej grupie udział osób ze spadkiem WWZ jest znacząco większy i wynosi 4,09%.

Można przyjąć, że dane dotyczące ogółu absolwentów roczników 2014–2017 potwierdzają hipotezę wskazującą, że absolwenci studiów stacjonarnych uczelni publicznych są lepiej oceniani przez rynek pracy niż pozostałe badane grupy absolwentów.

Kolejne tabele (4–7) zawierają dane związane z kierunkami studiów, ukończonymi relatywnie najczęściej przez absolwentów z grup, których dotyczy spadek WWZ, są to: zarządzanie¹⁷, ekonomia, pedagogika¹⁸ oraz kosmetologia. Absolwenci tych kierunków stanowią 21,02% ogółu absolwentów i 28,06% w grupach dotkniętych spadkiem WWZ.

W przypadku zarządzania spadek WWZ dotyczy 3667 osób (106 grup) stanowiących 3,37% ogółu absolwentów tego kierunku. W tabeli 4 przedstawiono strukturę tych osób według stopnia i trybu studiów oraz z podziałem na uczelnie publiczne i niepubliczne. Dane zawarte w tabeli 5 dotyczą absolwentów ekonomii (964 osób stanowiących 1,84% absolwentów tego kierunku, 45 grup), w tabeli 6 – absolwentów pedagogiki (1298 osób stanowiących 1,11% absolwentów tego kierunku, 41 grup), zaś w tabeli 7 – kosmetologii (1049 osób stanowiących 7,44% absolwentów tego kierunku, 41 grup). We wszystkich wymienionych tabelach w ich górnej części umieszczono dane dotyczące struktury absolwentów ogółem, a w dolnej struktury absolwentów dla grup, których dotyczy spadek WWZ.

Tabela 4.

Struktura absolwentów zarządzania z roczników 2014–2017

Uczelnie	Stopień studiów	Studia stacjonarne	Studia niestacjonarne
Ogółem w rocznikach 2014–2017 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	2,33%	19,89%
	II	1,90%	24,22%
publiczne	I	17,01%	5,00%
	II	16,74%	12,91%
Grupy ze spadkiem WWZ 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	0,77%	53,09%
	II	0,77%	27,85%
publiczne	I	0,00%	9,24%
	II	0,00%	8,28%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

¹⁷ W przypadku zarządzania obliczeniami objęto ten kierunek przyporządkowany zarówno do nauk społecznych, jak i humanistycznych.

¹⁸ Bez mutacji typu pedagogika małego dziecka, nauczycielska, specjalna, wczesnoszkolna itp. Warto dodać, że takich mutacji nie ma praktycznie wśród grup ze spadkiem WWZ (są jedynie trzy grupy pedagogiki specjalnej przypadające na 132 grupy tego kierunku).

Tabela 5.
Struktura absolwentów ekonomii z roczników 2014–2017

Uczelnie	Stopień studiów	Studia stacjonarne	Studia niestacjonarne
Ogółem w rocznikach 2014–2017 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	0,80%	13,66%
	II	0,02%	12,70%
publiczne	I	33,29%	8,03%
	II	21,20%	10,29%
Grupy ze spadkiem WWZ 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	1,45%	39,63%
	II	0,00%	34,54%
publiczne	I	1,04%	10,58%
	II	1,24%	11,51%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

Tabela 6.
Struktura absolwentów pedagogiki z roczników 2014–2017

Uczelnie	Stopień studiów	Studia stacjonarne	Studia niestacjonarne
Ogółem w rocznikach 2014–2017 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	0,40%	15,80%
	II	0,41%	22,32%
publiczne	I	21,46%	7,41%
	II	16,87%	15,34%
Grupy ze spadkiem WWZ 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	0,00%	29,43%
	II	0,85%	31,97%
publiczne	I	4,08%	3,78%
	II	0,92%	28,97%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

Tabela 7.

Struktura absolwentów kosmetologii z roczników 2014–2017

Uczelnie	Stopień studiów	Studia stacjonarne	Studia niestacjonarne
Ogółem w rocznikach 2014–2017 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	17,87%	36,88%
	II	0,57%	12,56%
publiczne	I	21,63%	1,71%
	II	6,55%	2,22%
Grupy ze spadkiem WWZ 100%, a w tym:			
niepubliczne	I	12,87%	36,99%
	II	1,14%	32,70%
publiczne	I	11,44%	4,86%
	II	0,00%	0,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

W przypadku zarządzania i ekonomii absolwenci studiów niestacjonarnych w uczelniach niepublicznych z grup dotkniętych spadkiem WWZ stanowią odpowiednio 80,94% i 74,17% (w porównaniu z 44,11% i 26,36% ogółu absolwentów tych kierunków). W przypadku pedagogiki jest to 61,40%, ale trzeba odnotować jednocześnie duży udział absolwentów studiów niestacjonarnych II stopnia w uczelniach publicznych (28,97% w grupach ze spadkiem WWZ w porównaniu z 15,34% ogółu absolwentów tego kierunku). Dla kosmetologii wyróżnia się udział absolwentów studiów niestacjonarnych II stopnia w uczelniach niepublicznych (32,70% w stosunku do 12,56%).

Wyniki uzyskane dla wybranych kierunków potwierdzają wnioski sformułowane na podstawie danych ogólnych.

4.2. Wyniki analiz według województw

W tabeli 8. przedstawiono strukturę absolwentów roczników 2014–2017 według województw, w których działają ich uczelnie. Jak można zauważyć, różni się ona od wojewódzkiej struktury absolwentów, których dotyczy zjawisko spadku względnych zarobków. Podano także wartości dynamicznego wskaźnika rozwoju zdefiniowanego przez Strahl (1978), a zaczerpnięte z Bożek i in. (2022).

Tabela 8.*Struktura absolwentów roczników 2014–2017 według województw*

Województwo	Absolwenci ogółem	Absolwenci z grup związanych ze spadkiem WWZ	Dynamiczny wskaźnik poziomu rozwoju
dolnośląskie	9,02%	6,14%	0,656
kujawsko-pomorskie	4,45%	5,19%	0,538
lubelskie	5,81%	3,97%	0,454
lubuskie	1,12%	1,94%	0,548
łódzkie	5,55%	8,31%	0,568
małopolskie	13,17%	9,65%	0,606
mazowieckie	17,50%	23,07%	0,734
opolskie	2,10%	1,68%	0,546
podkarpackie	4,72%	2,58%	0,534
podlaskie	2,76%	1,96%	0,467
pomorskie	6,29%	8,09%	0,622
śląskie	9,61%	9,26%	0,666
świętokrzyskie	2,33%	1,57%	0,492
warmińsko-mazurskie	2,72%	2,44%	0,486
wielkopolskie	9,50%	10,94%	0,633
zachodniopomorskie	3,34%	3,20%	0,57

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów oraz Bożek i in. (2022).

Wśród województw z mniejszym udziałem absolwentów, których dotyczy zjawisko spadku względnych zarobków, niż udział absolwentów tego województwa w liczbie absolwentów ogółem, warto zauważyć te, które należą do regionu wschodniego (lubelskie, podkarpackie, podlaskie), oraz województwo świętokrzyskie. Może to wynikać z faktu, że (jak wskazano w: Rocki, 2023) wraz z malejącą wartością dynamicznego wskaźnika rozwoju rośnie udział absolwentów poprawiających swą sytuację na rynku pracy, w tym poprzez wzrost wynagrodzeń.

Wysoka dodatnia korelacja dynamicznego wskaźnika poziomu rozwoju z udziałem absolwentów w grupach związanych ze spadkiem WWZ¹⁹ potwierdza słuszność hipotezy 2, wiążącej te zjawiska. Może to oznaczać, że szybszy poziom rozwoju związany jest bardziej ze wzrostem przeciętnych wynagrodzeń w danym województwie niż ze wzrostem wynagrodzeń absolwentów w ciągu pięciu lat i wyjaśniać powody, dla których „nadwyżka” absolwentów ze spadkiem WWZ dotyczy województw: łódzkiego, mazowieckiego czy pomorskiego.

¹⁹ Wartość współczynnika korelacji wynosi 0,8164, podczas gdy korelacja wskaźnika rozwoju z udziałami absolwentów według województw to 0,7962.

4.3 Wyniki analiz dla dziedzin nauk

W tabeli 9 (dane w %) przedstawiono informacje dotyczące liczby absolwentów badanych roczników z podziałem na dziedziny nauk, do których przyporządkowano kierunki studiów.

Tabela 9.

Struktura absolwentów roczników 2014–2017 według dziedziny nauki (dane w %)

Kierunki przyporządkowane do dziedziny nauk		Humani- styczne	Tech- niczne i inżynie- ryjne	Medyczne i o zdro- wiu	Rolnicze	Ścisłe i przy- rodnicze	Spoleczne	Teolo- giczne	Sztuka
Ogółem		9,37	21,34	11,8	4,03	5,29	46,23	0,24	1,69
Grupy, których dotyczy spadek WWZ		12,81	11,58	14,88	4,24	2,5	44,99	0,38	8,62
stacjonarne	I st.	0	14,05	55,75	0	1,94	22,87	0	5,38
	II st.	4,78	5,07	12,54	0	6,27	57,91	0	13,43
niepub- liczne	JM	0	-	0	0	0	49,09	0	50,91
	I st.	11,4	8,6	12,65	2,11	0,17	61,77	0	3,3
niestacjo- narne	II st.	9,49	3,82	15,75	0,61	0	68,73	0	1,59
	JM	0	-	0	0	0	100	0	0
stacjonarne	I st.	37,09	3,43	10,34	0,94	7,9	8,28	0	32,01
	II st.	22,39	12,6	14,91	1,12	16,93	6,09	0	25,96
Publiczne	JM	0	-	65,4	0	0	0	9,77	24,83
	I st.	13,84	28,98	7,79	10,23	0,5	27,7	0	10,95
nie- stacjonarne	II st.	12,54	18,1	8,42	11,82	4,58	40,1	0	4,44
	JM	6,03	-	56,03	0	0	31,91	0	6,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów.

W poniższych analizach danych pomijamy kierunki teologiczne oraz przyporządkowane do sztuki ze względu na tryb zatrudniania ich absolwentów znacząco odbiegający od zatrudniania absolwentów pozostałych kierunków studiów. Pomijamy także absolwentów studiów stacjonarnych uczelni niepublicznych ze względu na ich małą liczbę (2,77% ogółu absolwentów).

Można zauważyć, że w porównaniu z udziałem absolwentów w ich ogólnej liczbie znacząco mniejszy udział mają ci absolwenci kierunków przypisanych do nauk inżynieryjno-technicznych oraz ścisłych i przyrodniczych, których dotyczy

zjawisko spadku względnych zarobków. Z kolei większe udziały cechują absolwentów kierunków humanistycznych, nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

Dominujący udział absolwentów kierunków społecznych po studiach niestacjonarnych I i II stopnia uczelni niepublicznych w dużym stopniu wynika z – przedstawionej wcześniej – sytuacji absolwentów kierunków zarządzanie, ekonomia, pedagogika, ale także kierunków filologicznych. W przypadku niestacjonarnych jednolitych studiów magisterskich w uczelniach niepublicznych spadek wartości WWZ dotyczy absolwentów prawa kilku uczelni niepublicznych oraz psychologii (poza jedną grupą są to absolwenci wszystkich roczników jednej z uczelni niepublicznych).

Grupę absolwentów kierunków inżynieryjno-technicznych po studiach niestacjonarnych I stopnia w uczelniach publicznych, stanowiącą aż 28,98% w tej kategorii, tworzą w dużej części absolwenci kilku PWSZ z kierunków budownictwo oraz mechanika i budowa maszyn oraz absolwenci elektrotechniki i inżynierii środowiska.

W przypadku absolwentów jednolitych studiów magisterskich na kierunkach przyporządkowanych do nauk medycznych znaczący udział osób związanych ze spadkiem WWZ jest skutkiem licznych grup absolwentów farmacji (18,06% ogółu absolwentów farmacji) oraz absolwentów kierunku lekarsko-dentystycznego. W tym ostatnim przypadku powodem wystąpienia grup dotkniętych spadkiem WWZ jest sięgające przeciętnie 90% samozatrudnienie absolwentów tego kierunku. W przypadku samozatrudnionych dane w systemie ELA zawierają informacje o deklarowanej wysokości składek ZUS (z reguły w najniższej dozwolonej wysokości, por. Materiały informacyjne..., s.13), a nie o wysokości zarobków.

W przypadku nauk humanistycznych wśród kierunków związanych ze spadkiem WWZ dominują różnego rodzaju filologie (najczęściej filologia angielska) prowadzone jako studia stacjonarne. Mniejszy udział absolwentów studiów niestacjonarnych można wiązać z ich doświadczeniem pracy podczas studiów (por. Rocki, 2021).

Powyższe omówienie wskazuje na słuszność hipotezy 3, jednocześnie potwierdzając wnioski dotyczące hipotezy 1.

5. Podsumowanie

Prezentowane wyniki dotyczą zjawiska spadku wartości względnych zarobków, obejmującego tylko 1,83% spośród 1 415 930 absolwentów z roczników 2014–2017. Należy jednak zauważyć, że po pierwsze grupy te liczą ponad 25 tysięcy absolwentów, a po drugie zjawisko to w znacznie większym stopniu dotyczy absolwentów studiów niestacjonarnych uczelni niepublicznych niż absolwentów studiów niestacjonarnych uczelni publicznych. Jednocześnie w małym stopniu odnosi się do absolwentów studiów stacjonarnych uczelni publicznych, co można powiązać z gorszym przygotowaniem do podjęcia pracy tych osób, które uzyskały dyplomy uczelni niepublicznych, co potwierdza hipotezę 1, sformułowaną we wprowadzeniu.

Przyczyn tego zjawiska, sprzecznego z informacją o poprawie sytuacji absolwentów na rynku pracy w ciągu pięciu lat od ukończenia studiów, a także z teorią wzrostu kapitału ludzkiego w miarę upływu czasu, jest jednak więcej. Wskazują

na to pozytywne wyniki weryfikacji hipotez o związku badanego zjawiska z poziomem rozwoju województw i z dziedzinami nauki, do których przyporządkowano kierunki studiów.

Obciążenie analiz stanowi brak informacji o rzeczywistych zarobkach części absolwentów (w związku z ich samozatrudnieniem). Utrudnieniem dla analiz jest również zmieniona w 2018 r. klasyfikacja dziedzin nauki, włączająca kierunki ekonomiczne i prawne do dziedziny nauk społecznych. Na skutek tej zmiany w dziedzinie nauk społecznych dyplomy uzyskuje ponad 46% absolwentów bardzo zróżnicowanych kierunków.

Podsumowując, można także stwierdzić, że choć analizowane w niniejszym opracowaniu zjawisko spadku względnych zarobków w małej części związane jest ze spadkiem zarobków bezwzględnych, to jednak spadek zarobków względnych oznacza, że w okresie od pierwszego do piątego roku od ukończenia studiów średnie wynagrodzenia w powiatach zamieszkiwanych przez absolwentów rosły szybciej niż ich wynagrodzenia albo że po pierwszym roku od ukończenia studiów migrowali oni do powiatów o wyższych średnich wynagrodzeniach. Wyjaśnieniem spadku względnych zarobków może być także zmiana formy zatrudnienia na samozatrudnienie albo podejmowanie pracy poniżej posiadanych kwalifikacji. Pogłębienie badań w tym zakresie możliwe będzie po uwzględnieniu kolejnych roczników absolwentów i ewentualnym rozszerzeniu zakresu wskaźników publikowanych w systemie ELA.

Bibliografia

- Allen, J., Coenen, J., Humburg, M., Pavlin, S., Robert, P., Svetlik, I., van der Velden, R. (2009). *Competencies and Early Labour Market Careers of Higher Education Graduates*. University of Lubljana. https://www.researchgate.net/publication/239605704_Competencies_and_Early_Labour_Market_Careers_of_Higher_Education_Graduates
- van der Baan, N. A. (2024). *Facilitation the education-to-work transition: coaching for employability unraveled*. Maastricht University. DOI: 10.26481/dis.20240129nb
- Blašková, V., Staňková, M. (2023) 'Graduate Employability as a Key to the Efficiency of Tertiary Education'. *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 16(4), 262–274. DOI: 10.7160/eriesj.2023.160401
- Bożek, J., Szewczyk, J., Badach, E., Lisek, S. (2022). Ocena poziomu rozwoju gospodarczego województw z zastosowaniem metod porządkowania liniowego w ujęciu dynamicznym. *Wiadomości Statystyczne*, 67(12), 39–61. DOI: 10.5604/01.3001.0016.1613
- Brown, P., Hesketh, A., Williams, A. (2002). Employability in a Knowledge-driven Economy. *Journal of Education and Work*, 16(2), 107–126. DOI: 10.1080/13639080305562
- Brzezicki, Ł. (2020). The efficiency of public and private higher education institutions in Poland. *Gospodarka Narodowa*, 304(4), 33–51. DOI: 10.33119/GN/128218
- Chłoń-Domińczak, A. (2019). Absolwenci, rynek pracy i kapitał ludzki. W: J. Woźnicki (red.), *Transformacja Akademickiego Szkolnictwa Wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019* (s. 333–348). KRASP.
- Gajderowicz, T., Grotkowska, G., Wincenciak, I. (2012). Determinanty czasu trwania bezrobocia absolwentów w Polsce. *Gospodarka Narodowa*, 260(11–12), 79–103. DOI: 10.33119/GN/101021
- Gierańczyk, W., Ziółkowski, D. (2022). Administrative data as a source of information about employed persons. *Wiadomości Statystyczne*, 67, 1–20, DOI: 10.5604/01.3001.0015.7085
- Jasiński, M., Bożykowski, M., Zajac, T., Styczeń, M., Izdebski, A. (2015). Dokładniej, rzetelniej, taniej. Badania oparte na rejestrach publicznych jako szansa dla badań społecznych w Polsce. *Studia Socjologiczne*, 1(216), 45–72.
- Kozioł, W. (2015) Alternatywny model pomiaru kapitału ludzkiego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach*, (105), 103–112.
- Majchrowska, A. (2022) Does minimum wage affect inflation? *Ekonomista*, (4), 417–436. DOI: 10.52335/ekon/156331

- Ogólnopolski system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych (b.d.). *Absolwenci studiów I, II stopnia i jednolitych studiów magisterskich*. Pobrano 18 kwietnia 2024 z <https://www.ela.nauka.gov.pl/pl/experts/source-data>
- Pacuska, M. (2014). Zatrudnialność absolwentów szkół wyższych – przegląd wyników badań losów absolwentów pod kątem zastosowanych wskaźników. *E-Mentor*, 1(53), 4–11. <https://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/53/id/1071>
- Pauceanu, A. M., Rabie, N., Moustafa, A. (2020). Employability in the fourth industrial revolution. *Economics & Sociology*, 13(3), 269–283. DOI: 10.14254/2071-789X2020/13-3/17
- Palczyńska, M. (2020). Overeducation and wages: the role of cognitive skills and personality traits. *IBS Working Paper*, (3). https://ibs.org.pl/app/uploads/2020/05/Overeducation-Personality-Traits-IBS_WP_03_2020.pdf
- Pietrzak, P., Baran, J. (2018). Efektywności i skuteczność kształcenia w publicznym szkolnictwie wyższym w Polsce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(52), 113–30. DOI: 10.14746/nisw.2018.2.3
- Pietrzak, P., Khovrak, I. (2019). Market valuation of graduates with agricultural degrees in Poland. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*, 21(3), 341–351. DOI: 10.5604/01.3001.0013.3381
- Pietrzak, P. (2022). Konkurencyjność absolwentów kierunków logistycznych na polskim rynku pracy. W: M. Roman, J. Domagała, A. Górecka, *Logistyka. Wczoraj, dziś i jutro. Kierunki zmian, innowacje i perspektywy rozwoju sektora transportu i logistyki* (s. 259–270). Wydawnictwo SGGW.
- Piróg, D. (2013). Wybrane determinanty tranzycji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy. *Studia Ekonomiczne*, 160, 131–138.
- Pool, L. D., Sewell, P. (2007). The key to employability: developing a practical model of graduate employability. *Journal of Education and Training*, 49(4), 277–289. DOI: 10.1108/00400910710754435
- Radzikowski, M. (2020). Przegląd literatury na temat ekspansji państwa socjalnego. W: M. Radzikowski (red.), *Welfare State. Państwo socjalne. Zagadki ekspansji* (s. 41–72). Oficyna Wydawnicza SGH
- Rocki, M. (2021). Łączenie studiów z pracą zarobkową a wejście absolwentów wyższych uczelni na rynek pracy. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 4(83), 205–223. DOI: 10.14746/rpeis.2021.83.4.14
- Rocki, M. (2022). Relatywna premia płacowa jako efekt zmiany miejsca zamieszkania absolwentów studiów wyższych. *Wiadomości Statystyczne*, 4(67), 1–17. DOI: 10.5604/01.3001.0015.8261
- Rocki, M. (2023). Kategoryzacja kierunków studiów w świetle danych o trzech rocznikach absolwentów. *Gospodarka Narodowa*, 3(315), 71–91. DOI: 10.33119/GN/169435
- Strahl, D. (1978). Propozycja konstrukcji miary syntetycznej. *Przeгляд Statystyczny*, 25(2), 205–215.
- Wincenciak, L. (2016). Educational mismatches and earnings: are the graduates more penalized for being overeducated?. *Working Papers*, 28(219). DOI: 10.17451/eko/46/2016/197
- Wolbers, M. H. J. (2007). Patterns of Labour Market Entry: A Comparative Perspective on School-to-Work Transitions in 11 European Countries. *Acta Sociologica*, 50(3), 189–210. DOI: 10.1177/000169907080924
- Wysocka, M., Wierzejski, T. (2018). Absolwenci szkół wyższych na rynku pracy – przykład wybranych absolwentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. *Problemy Polityki Społecznej*, (3), 107–120.
- Zajac, T., Jasiński, M., Bożykowski, M. (2017). Does it pay to be a STEM graduate? Evidence from the Polish Graduate Tracking System. Research & Occasional Paper Series: CSHE.13.17. *Center for Studies in Higher Education*.